

CONSEQÜÈNCIES DE L'ACTITUD NEGATIVA CAP EL MÓN ÀRAB I MUSULMÀ

Salima Ghezali

Esriptora i periodista algeriana

Ponència transcrita, pronunciada en francès

Els països àrabs i musulmans són un conjunt de societats i d'estats que presenten entre ells més diferències que no pas els països europeus. Per exemple, si mirem Europa és una cosa molt més acabada, més materialitzada que el món àrab i, malgrat tot, Europa té enormes dificultats en tenir una política exterior comuna.

Durant la guerra dels Balcans vam veure que les opinions públiques es van expressar d'una forma homogènia perquè era una manera efectiva, ètica i moral en contra de la depuració ètnica, i en canvi els Estats no van ser capaços de tenir una política comuna, perquè les diferències eren d'ordre polític, la qual cosa va permetre la intervenció dels americans amb les conseqüències posteriors que ja coneixem.

Aquesta introducció és per posar l'accent sobre un fet, s'han escrit molts articles des de l'11 de setembre, a la premsa europea i americana, sobre les reaccions al món àrab, en canvi les societats dels països àrabs són particularment opaques, poc clares, difícils d'analitzar, perquè hi ha un problema enorme de visibilitat que té una causa essencial que és la pròpia naturalesa dels règims i dels governants. Hi ha diverses maneres i grans diferències d'un país a l'altre, règims diferents. Gairebé sempre il·legítims, són autoritaris, prohibeixen la llibertat d'expressió als ciutadans, amb algunes excepcions, llavors la pregunta que ens fem quan parlem de la reacció de les societats àrabs o del món àrab és: de quina reacció estem parlant? és la reacció dels règims? Si ens referim a aquesta, es manifesta per una col·laboració clara amb els americans en relació a Egipte i els països del Golf, i amb França pel que fa als països del Magrib. Però si parlem de les societats, per quin canal aquestes societats han pogut expressar els seus sentiments, les seves opinions, el que van sentir després de l'11 de setembre? Hem de reconèixer que no s'han expressat, ja que aquestes societats tenen prohibida l'expressió pública, per tant, hi ha un malentès des del començament. En base a què s'ha decidit que el món musulmà ha reaccionat de tal manera i no pas de tal altra. Evidentment les persones que s'interessen més enllà de la informació dels mitjans de comunicació, amb una mirada més atenta, detallada i crítica, doncs sí que han percebut les reaccions que s'han produït als països àrabs i musulmans, i aquestes han estat molt diferents a les que es van produir durant la guerra del Golf.

La primera reacció, i crec que és una reacció universal, pel que fa als esdeveniments de l'11 de setembre va ser de sorpresa, més que de sorpresa d'estupefacció davant un esdeveniment que es va viure gairebé com un espectacle, perquè a tot el món es va veure a través de la televisió i tots els comentaris que es van sentir, deixant de banda els comentaris polítics, que ja tenen una altra lògica, els primers comentaris van ser de gran sorpresa, primer pel que fa a l'aspecte tècnic d'aquests atemptats terroristes i després perquè estàvem entrant en un món absolutament diferent, en què els actes terroristes tenien una dimensió apocalíptica. Immediatament després d'aquestes reaccions, quan els mitjans de comunicació americans i l'Administració americana es va fer càrrec de la gestió dels fets, quan tothom estava convidat a patir amb Amèrica i plorar amb Amèrica, aleshores hi va haver una reacció diferent, una distància molt marcada, que no és de caràcter religiós o cultural, no va ser a conseqüència de la seva religió que els musulmans van trobar motiu per distanciar-se d'aquesta invitació a la compassió cap els americans i el seu patiment, tampoc crec que sigui perquè Europa és majoritàriament cristiana que va compartir el patiment dels americans més fàcilment que altres pobles, sinó perquè aquestes poblacions que ho van viure més distanciadament és simplement perquè són pobles que pateixen sense parar des de fa molt de temps, que viuen des de fa molt en la inseguretat i la vulnerabilitat, que el primer element envers la reacció americana és la reacció d'algú que està acostumat a viure la seva pròpia vulnerabilitat, i per aquesta persona la

inseguretats és un element que constitueix el seu món. Aquesta diferència de percepció és probablement la fractura més greu que divideix el món, molt més que les diferències d'ordre cultural o religiós, i fins i tot d'ordre econòmic, és la fractura afectiva. Una part, i probablement la part més nombrosa del món, viu sabent que la mort, el patiment i la humiliació són els seus companys de cada dia des de fa moltes generacions, i és precisament aquesta part del món la que no ha entès l'emoció de l'11 de setembre. Per exemple, una persona com jo, que va néixer durant la guerra, la meua mare també i la meua àvia i també les meues filles estan creixent enmig de la guerra, afectivament la seva relació pel que fa el sentiment de vulnerabilitat no pot ser el mateix sentiment que el que tenen les persones que han nascut en la seguretat des de fa moltes generacions. Crec que és molt important tenir en compte aquest element si volem realment comprendre per què el món àrab-musulmà ha tingut una reacció diferent.

Parlant sempre de la reacció a l'11 de setembre, la incomprensió per part del món musulmà també ve d'un altre aspecte, que és el tractament subjectiu de l'esdeveniment, del sentiment d'inseguretats, de vulnerabilitat, al qual uns hi estan acostumats i altres no, i també és degut al fet que un esdeveniment com aquest, de tanta envergadura, que políticament és probablement l'esdeveniment més important dels darrers 50 anys, ha estat presentat en els mitjans de comunicació com un xoc de civilitzacions que enfronta els àrabs i musulmans amb el món occidental, quan en realitat aquest esdeveniment és sobretot de repercussió mundial. Sabem com van reaccionar els africans l'11 de setembre? Sabem com van reaccionar les poblacions de Sudamèrica? I els pobles d'Europa de l'Est, o els pobles asiàtics, els japonesos, els xinesos, els indis? Tota aquesta diversitat de poblacions, com van reaccionar l'11 de setembre? Perquè aquest esdeveniment, més que un enfrontament entre Bush i Bin Laden, és un esdeveniment que qüestiona el futur de la civilització i de la vida a la terra. ¿Com viurem a la terra si hi ha persones que actualment aconsegueixen donar-li la volta a la tecnologia i que aquesta s'utilitzi en contra de la població per expressar el seu rebuig al funcionament del món? Aquesta qüestió ens interessa a tots. Per què només es parla de la reacció del món àrab?

Uns dies abans dels atemptats de l'11 de setembre a Durban, Sud-àfrica, va haver-hi una trobada internacional sobre la importància al món contemporani dels extremismos, fanatismos, racismes i fonamentalismos que existeixen a la societat i que impedeixen que sorgeixi una consciència realment internacional basada en el Dret, en el diàleg i en el respecte mutu. En aquesta trobada de Durban no hi va haver enfrontaments Occident per una banda i el món àrab musulmà per l'altra, hi havia, sí, un antagonisme les ONG que s'interessen per totes les formes de xenofòbia i de racisme, les associacions de drets humans, les poblacions antigament colonitzades, i els Estats Units i la política d'Israel. Com és possible que amb tants pocs dies de diferència es passi d'una situació en què les societats civils apareixen en l'escenari internacional i plantegen problemàtiques com les dels drets humans, l'ecologia, el reconeixement de les conseqüències negatives de la colonització, del racisme, etc., com és possible que hi hagi un trastorn tal que ens trobem enfrontats, no a les societats en relació als Estats que defensen interessos econòmics, sinó que passem a un enfrontament entre civilitzacions i cultures?

Des del meu punt de vista, per primera vegada des de la caiguda del Mur de Berlín, les societats àrabs dins la seva diversitat van fer un recorregut semblant al dels països que no tenen un sistema democràtic i poc a poc va anar emergint una certa dissidència intel·lectual i política, que procedia d'alguns periodistes, intel·lectuals i militants dels drets humans, i el que des de feia segles era presentat com un món àrab musulmà homogeni, que ens remetia a uns estereotips culturals, folklòrics, bé en una dimensió simpàtica o amenaçadora, va començar a tenir un aspecte humà i això gràcies als militants de drets humans, a associacions feministes, intel·lectuals i periodistes que van fer aparèixer un discurs diferent a l'interior d'aquestes societats. S'ha de dir que per aquests embrions de societats civils, per aquests homes i aquestes dones, les coses no han estat fàcils ja que ells procedien de països i de sistemes autoritaris i policials. Però malgrat tot, a les trobades internacionals, a nivell de les ONG i de les trobades de societats civils el món àrab i musulmà començava a tenir certs aspectes i certes identitats polítiques i d'opinió. Després de l'11 de setembre, tant a nivell intern com extern, hi ha un moviment regressiu. Ja hi havia hagut una regressió anterior en el moment de la guerra del Golf, quan des de dins d'aquestes societats va començar a néixer un moviment de contestació del funcionament polític i un moviment de lluita contra l'arcaisme d'aquestes societats per obrir-se cap a l'exterior i participar a la vida internacional i entrar en la modernitat per ser persones

d'aquest món portador de la seva pròpia identitat cultural i religiosa, però participant en qüestions fonamentals com la llibertat d'expressió i el sindicalisme, interrogants de tota mena que existeixen en una societat contemporània. En el moment de la guerra del Golf hi ha una regressió exterior cap el conjunt del món àrab i musulmà, que es veu com un tot homogeni, on el dictador, algèria per exemple, es considera que forma part d'aquest món exactament igual que el militant dels drets humans quan en realitat el dictador el fa empresonar. És una primera regressió pel que fa a la mirada exterior cap el món àrab i musulmà i això va provocar un replegament sobre ells mateixos. Després de la guerra del Golf aquests moviments de les societats civils van tornar a existir, fins i tot va haver-hi embrions de la societat civil als països del Golf que van intentar començar a crear-se. I aleshores van passar els esdeveniments de l'11 de setembre i una altra vegada es produeix un retrocés. Independentment de les diferències històriques i culturals, una societat humana aspira també a coses tan elementals com una vida digna, la justícia i el dret a expressar-se, i tot això va quedar relegat, deixat de banda, a partir de l'11 de setembre.

Voldria parlar de l'experiència algeriana, ja que em sembla interessant perquè és una experiència límit. Algèria, entre totes les societats àrabs i musulmanes, és la societat on s'han expressat els antagonismes més violents d'aquests darrers deu anys. És un país on hi ha hagut més de 200.000 morts en deu anys, és un país amb milers de persones segrestades pels serveis de seguretat, han estat assassinades per grups terroristes o antiterroristes, per les forces de la repressió, etc., i la repressió i la violència han estat molt ferotges a Algèria. L'octubre de 2001, en una conferència a París, em van preguntar sobre les reaccions emocionals de l'11 de setembre, sobre si havíem compartit el patiment dels americans. Jo no podia donar una resposta sobre les emocions de tots els meus compatriotes, i menys encara sabent que aquest conjunt són milers de persones, però com a algeriana sí podia dir que feia deu anys que enterràvem els nostres amics i parents, que feia deu anys que ens enfrontàvem cada dia amb la mort, que durant anys i anys cada matí, en obrir el diari, llegíem que desenes i centenars de persones havien estat assassinades, la distància de les nostres emocions respecte l'11 de setembre és molt gran, i vaig dir que havia plorat molt per tots els algerians, que ja no em quedàvem més llàgrimes per plorar i, malauradament, ja no me'n quedaven pels americans, perquè si jo plorava per tot el que ens succeïa a nosaltres mateixos no podria fer res més que plorar. Hi havia un polític americà a la sala que va reaccionar amb una gran indignació perquè es va sentir agredit pel que jo havia dit. I això perquè vaig dir que per nosaltres fa deu anys que duren els desastres, fins a tal punt que quan se'ns demana compassió, quan veiem que tot el món compadeix els americans, no perquè siguin americans, però veure que el món és capaç de compassió envers els americans, i en canvi quan demanàvem coses tan elementals com per exemple una comissió d'investigació internacional sobre les massacres d'Algèria no vam tenir resposta. Quan hi va haver les grans massacres el 1997, que van morir més de 1.000 persones en una setmana -malauradament per a les víctimes això va passar tres dies abans de la mort de Lady Di, i ja comprendran qui va guanyar en el pla mediàtic, es va parlar molt més de la mort de Lady Di que dels centenars de morts dels quals gairebé no se'n va parlar-, o sigui que tot això és el *background* de les reaccions que pot haver-hi en algunes parts del món i en particular Algèria.

La primera reacció visible que vam tenir va ser de les autoritats, el Govern algerià, després d'un període de dubtes que va durar uns 10 dies, immediatament va oferir col·laboració i solidaritat, no pas al poble americà sinó als serveis de la policia americana, i aleshores tot el treball que s'havia fet durant deu anys de sensibilització a través de les ONG tant internacionals com americanes, Amnistia Internacional o la Federació Internacional dels Drets Humans, tot aquest treball de sensibilització en relació a les opinions dels governs europeus i americans sobre la gravetat de la situació dels drets humans a Algèria va desaparèixer ràpidament, i les autoritats algerianes van oferir la seva col·laboració policial als americans i es van vanagloriar d'haver estat els primers en lluitar contra el terrorisme, va haver-hi la repressió de tota una societat, el frau electoral, la negació més elemental de la justícia, la violació de tots els procediments legals pel que fa als presoners i la població en general i el funcionament de la justícia. Però això, que va ser regularment denunciat i amb constància per Amnistia Internacional va desaparèixer de sobte i la regressió no és referent únicament a les nostres societats sinó també a les societats occidentals, i als Estats Units en particular, on a les organitzacions com Amnistia Internacional o a d'altres se les acusa d'antipatriotisme perquè segueixen aplicant les mateixes exigències de respecte a la persona humana pels presoners de Guantánamo, per exemple, o pels àrabs que

han estat arrestats de manera abusiva i arbitrària, exigeix el mateix, com també ho exigeix als nostres governs per la manera en què tracta la població. Així doncs, la repressió existeix i amenaça també les llibertats a les societats democràtiques, i pel que fa les societats com les nostres alguns petits exemples ens poden donar una idea. Per una banda la recrudescència de discursos de seguretat, el ministre de l'Interior, el president de la República, el Primer Ministre, van dir immediatament que l'11 de setembre havia donat la raó a les tesis del govern algerià, però des de 1992 que s'apliquen aquestes tesis, veiem el resultat: 200.000 morts, un deteriorament de les condicions socials i econòmiques, una corrupció a tots els nivells i, evidentment, a partir del moment en què es recolza els americans i que pronuncien un discurs antiterrorista, que és avui en dia el discurs políticament correcte, poden vanagloriar-se de la seva comprensió cap els Estats Units. Pot ser útil recordar que molt abans de l'11 de setembre l'actitud dels governs occidentals ha estat sempre no només de comprensió sinó de recolzament al règim algerià, i això per motius que no tenen res a veure amb els valors occidentals, democràtics, amb els drets humans, o amb valors universals, sinó que tenen molt a veure amb el petroli i amb el gas.

El 1997, en una conferència a Barcelona, vaig tenir l'ocasió de recordar una oració molt trista dels algerians durant els anys 1997 i 1998, quan hi havia tantes massacres, amb centenars de morts, encara continuen però ara els morts són 20 o 40 i, és clar, mediàticament, ja no és tan important i gairebé no se'n parla. Aleshores, quan hi havia totes aquelles massacres terribles, la pregària que es resava era aquesta: "Déu meu fes que jo sigui un gasoducte o un oleoducte, perquè d'aquesta manera seré protegit, perquè d'aquesta manera interessaré als generals del meu país, perquè és així com es guanyen dòlars, interessaré als governs occidentals que exigiran que jo tingui seguretat, perquè ells necessiten gas i petroli, però jo com a ciutadà i milions de persones com jo no interessem ningú". Aquesta política ha dut la gent a pregar ser una altra cosa que un ésser humà, perquè els interessos econòmics tenen més importància que no pas una persona, és una política que encara és vigent i, de moment, té l'acord total dels americans i dels europeus.

Amb ocasió de les eleccions presidencials franceses, tots els candidats menys Jospin, quan vingut a Algèria han donat encaixades de mans i han felicitat el Govern algerià, encara que una tercera part de la població algeriana visqui sota el llindar de la pobresa en un país que té ingressos de milers i milers de dòlars, han felicitat el Govern algerià encara que hi hagi milers i milers de desapareguts sense que les autoritats hagin obert investigacions oficials, encara que la mort continuï emportant-se avui dia, cada any, milers de persones que moren de diverses formes, ja sigui per enfrontaments entre militars i islamistes o bé entre milícies antiislamistes i islamistes, la mort esdevé banal entre nosaltres, és a dir, que la gent armada dels poders públics ataca els ciutadans amb ocasió de qualsevol contenció. L'any passat un diputat va matar un automobilista que li havia passat al davant amb el cotxe a la carretera, i el va matar d'un tret, i això va passar a la capital. Al mes del Ramadà un procurador que va també disparar un tret a un jove que estava en un aparcament, el noi va morir i aquest procurador va ser condemnat només a sis mesos de presó. Un militant dels Drets Humans que representa a la Lliga Algeriana dels Drets Humans a l'oest del país, en un poble on hi havia molta milícia armada pel poder, on van tenir lloc moltes massacres, moltes de les quals van ser atribuïdes per la població a aquestes milícies, aquest militant dels drets humans es va queixar en nom de la població per la desaparició i assassinat de la gent del poble a mans d'aquestes milícies, el resultat és que va ser denunciat a la justícia per difamació i condemnat a un any de presó. Aquest és el model que el poder algerià presenta al món com la seva lluita contra el terrorisme. El resultat és doncs que hi ha una població absolutament desamparada, desesperada, no sé si els mitjans de comunicació parlen encara ara del que succeeix a Algèria, però des de fa deu mesos hi ha una regió sencera, la Cabília, on va ser assassinat un noi als locals de la gendarmeria -cosa que fan sovint els serveis de seguretat-, des d'aleshores cada dia hi ha manifestacions, cada dia hi ha enfrontaments entre la població civil i les forces de seguretat, ja hi ha hagut més de cent morts, més de cent ferits, gairebé tot nois, que han quedat lesionats per sempre. Aquesta és la política antiterrorista i de defensa dels valors occidentals que practica el Govern d'Algèria, i no és l'únic.

La situació algeriana és una situació extrema, però també el règim de Tunísia, que ja era molt poc democràtic, encara ha empitjorat. La policia ha arribat a l'extrem d'irrompre en un tribunal, en el judici d'un sindicalista, i maltractar els simpatitzants i els defensors d'aquest sindicalista.

Així és la gran regressió que constatem i vivim actualment després dels atemptats de l'11 de setembre, a nivell individual i a nivell col·lectiu, el reforç dels règims autoritaris que menyspreen els drets humans de manera massiva i el sentiment de pèrdua de recursos a nivell de les poblacions. Des de l'any 1989 va haver-hi una lenta, dolorosa i penosa emergència de nuclis de societat civil al voltant de les qüestions dels drets dels homes i de les dones, dels drets de llibertat d'expressió defensada per periodistes i intel·lectuals, que progressivament va començar a envair l'escena internacional i a crear solidaritat a escala internacional per reivindicar cadascú a favor de la seva pròpia societat. Això va començar a donar fruits perquè ja es veia al mateix temps a escala internacional que es desenvolupaven uns mecanismes que per a nosaltres eren interessants a causa de que amb la repressió dels règims era impossible recórrer al propi país i aleshores va haver-hi la temptació del recurs extern, el Tribunal Penal Internacional, tot i que jurídicament no funciona obria una perspectiva per pobles que saben que els seus propis botxins no poden ser jutjats per la justícia del seu país en la situació actual. L'afer Pinochet va ser seguit de molt de prop i també el de Milosevic, i això va permetre que alguns ciutadans algerians protestessin contra alguns militars, per exemple a París. Això va ser particularment important, el fet que societats que havien viscut sota la colonització, amb sistemes de partit únic, tancades sobre si mateixes, i que començaven a arribar a l'escenari internacional i intentaven buscar recursos, però des de l'11 de setembre es tem que es trobin moltes dificultats per seguir avançant en aquesta línia. Des de l'11 de setembre la moral dels militants de drets humans en aquesta part del món és molt baixa, també ho és l'esperança en poder recórrer a l'exterior, no només perquè pensen que hi ha molt poques possibilitats de que aquests procediments donin resultats respecte els dictadors, sinó també per la violència de les represàlies americanes a l'Afganistan o de l'exèrcit israelià a Palestina, tot això fa que ens preguntem on és aquest espai internacional perquè puguem pertànyer tots al mateix món. Les qüestions que havien començat a plantejar-se en el moment en què es va començar a pensar en la possibilitat d'una participació en el món, la participació de la gent que s'adhereix al Dret com a sistema de resolució de conflictes i de reacció contra la injustícia, des de llavors ens trobem en un escenari internacional on aquest Dret no s'aplica de la mateixa manera a tothom, i és amb un cinisme terrible que alguns comentaristes i alguns oficials algerians han dit "mireu, voleu recórrer als occidentals i als Estats Units per parlar dels drets humans, doncs mireu què passa ara a Guantánamo, o és que ells tenen dret a violar els drets humans i nosaltres no?". Aquests són els termes en què es planteja avui en dia la qüestió a les societats com la que jo visc. Encara no sé quina és la percepció europea, però sé que a Estats Units els militants i els defensors de les llibertats i els drets humans estan preocupats pel que succeeix en els seus propis països. La regressió existeix, és a la pèrdua de la possibilitat que es faci justícia. Quan les societats perden l'esperança de que un dia o altre es farà justícia, què els hi queda com a alternativa?, i per a la societat algeriana, què els hi quedarà quan la gent hagi esgotat totes les temptatives? S'han manifestat i se'ls ha reprimat, s'han queixat i se'ls hi han rebutjat les queixes, han intentat presentar a l'escenari internacional la seva sol·licitud de transparència, de justícia, les seves crides d'ajut contra la repressió, cap de les sol·licituds que s'han fet, de la condemna dels camps de detenció arbitraris del 92, de la pràctica de la tortura, de les desaparicions, de les execucions extrajudicials, de tot el que van demanar a la comunitat internacional i a les instàncies dels governs occidentals no han rebut resposta i veiem el resultat: la temptació de fer justícia un mateix. I quan milions de persones veuen que si no poden fer justícia ells mateixos, o sigui amb venjança -però de fet la venjança no és justícia-, quan hi ha milions de persones que pensen d'aquesta manera i veuen que no hi ha altra solució que aquesta falsa solució, crec que hi ha motius per estar preocupats sobre el futur d'aquestes societats i del món, no només del món àrab sinó del món com a tal, és a dir, és com si llencéssim milions de mines a tot el món. Vam tenir un fenomen aquests darrers anys que augmenta la nostra sensació d'abandó, fa dos anys les autoritats van donar oficialment una xifra que des d'aleshores ja no han donat, fa dos anys vam tenir més de 500 suïcidis en un any, en un país que no coneixia el suïcidi, teníem algunes temptatives de suïcidi abans sobretot d'adolescents, i fa dos anys els suïcidis van augmentar tant que les autoritats van donar una xifra oficial de 500. Va haver-hi un debat a l'Assemblea Nacional. Evidentment de vegades els éssers humans estem obligats a riure de les nostres pròpies desgràcies, nosaltres diem hi ha desgràcies que fan plorar i altres que fan riure. La reacció de les autoritats després del debat a l'Assemblea Nacional sobre aquests suïcidis va ser posar policia a tots els ponts perquè la gent no es tirés daltabaix i em temo que aquesta temptació estigui avui en dia no només al cap dels funcionaris algerians sinó que d'alguna manera el món sencer té la temptació de creure

que podem lluitar contra el suïcidi posant policies a tot arreu, és a dir, tenint una actitud policial envers del món, envers el patiment que hi ha al món.